

AȘEZAREA HALLSTATTIANĂ DE LA SAHARNA „DEALUL MĂNĂSTIRII”

Arnăuț T., Bercu V., Matveev S. (Chișinău, Moldova)

Cercetările de amploare, efectuate în a doua jumătate a sec. XX, au condus la conturarea în spațiul de la est de Carpați, a mai multor grupuri culturale, care la începutul mileniului I a. Chr. se constituie în două complexe distincte. Primul s-a extins în bazinul Prutului Superior, Podișului Sucevei, exceptând limita sudică a silvostepii. Se caracterizează prin monumentele de tipul Grănicești și Chișinău-Corlăteni, cu particularitățile ceramicii canelate (Meljukova 1979; László 1994; Levițki, 1999).

Cel de-al doilea, cu ceramică incizată și ștanțată, corespunde monumentelor de tipul Babadag, Cozia, Pocreaca. Limita estică a marelui complex hallstattian, specific și pentru silvostepa din nordul Mării Negre, este marcată de monumentele de tip Saharna (Meljukova 1958, 5-106; Meljukova 1979; Smirnova 1980, 121-143; Kașuba 2000; Kașuba 2003, 181-210; Niculiță, Nicic 2002, 66-84).

Pentru prima dată monumentele grupului Saharna au fost supuse cercetărilor arheologice în anii 1946-1949. Semnificația vestigiilor descoperite aici nu a fost pe deplin elucidată. Multe din descoperirile făcute de Gh. Smirnov au rămas inedite sau, în cel mai bun caz, au fost valorificate parțial. Faptul ne-a determinat să prezentăm descoperirile efectuate în punctul Saharna „Dealul Mănăstirii” ghidându-ne de documentația de câmp păstrată (Smirnov 1947, f. 3330), de cercetările de teren efectuate de I. Niculiță, T. Arnăuț și S. Matveev.

Așezarea este situată la baza promontoriului, în vârful căreia se găsește Saharna Mare, marcată printr-un sistem complex de elemente defensive, alcătuit din val, șanț și trei bastioane (Smirnov 1947, 4-6; Smirnov 1949, 93-96; Niculiță, Zanoci, Matveev, Nicic 2003, 241-252). Urmele de locuire se răspândesc pe o suprafață de 4 ha. Autorul cercetărilor arheologice presupune că până la ridicarea sistemului defensiv a existat o singură așezare cu o întindere totală de 12 ha (Smirnov 1949, 94).

Prin săpături arheologice a fost cercetată o suprafață de 450 m², fapt care permite o primă încercare de stabilire a stratigrafiei așezării. În acest sens precizăm un prim strat vegetal, alcătuit din sol cenușos, cu infiltrații vegetale, gros de 12-15 cm. Mai jos apare stratul de cernoziom, care poate fi urmărit până la adâncimea de 75-85 cm. Nivelul al treilea, surprins în limitele de 80-85 cm, se adâncește până la 100-110 cm, și prezintă un sol cenușos succedat de loess galben, steril de resturi de cultură materială. Intensitatea stratului cultural corespunde nivelului de adâncime cuprins între 15 cm și 90/95 cm. Aici au fost surprinse fragmente ceramice corespunzătoare culturii Saharna-Solonceni și, ici-colo, fragmente de ceramică din cea de-a doua epocă a fierului. Suprafața așezării este supusă unor lucrări agricole intense, fapt care a condus la distrugerea în mare a nivelului de locuire.

În partea de sud-est platoul din punctul „Dealul Mănăstirii” prezintă o ușoară înclinație care se sfârșește prin versantul abrupt al depresiunii, care duce spre Mănăstirea Saharna. În această porțiune a așezării stratul de cultură pare mai consistent, majoritatea descoperirilor fiind făcute anume aici.

În stratul de maximă intensitate a prezenței vestigiilor autorul cercetărilor remarcă descoperirea a cinci „măsuțe” și a unui cuptor puternic distrus (Smirnov 1947, 5). Cele cinci măsuțe reprezintă platforme din pietre sau pământ bătătorit, marginea cărora era placată cu pietre de calcar. Suprafața măsuțelor a fost lipită cu lut ars, grosimea căruia nu depășește 0,01-0,02 m. Ele aveau diametrul de la unul la doi metri și înălțimea de 0,20-0,25 m (fig. 2/1-2).

O platformă din același material de construcție, cu diametrul de 0,35 m, a apărut în apropierea celor cinci. Uneltele pentru prelucrat și ornamentat ceramica l-au determinat pe G. Smirnov să pledeze pentru un atelier ceramic, în care platforma mică servea pentru modelarea ceramicii, iar cele mari, pentru uscarea vaselor (Smirnov 1947, 5-6).

Printre obiectele recoltate de pe suprafața așezării și în săpătura din 1947 se disting patru fusaiole confecționate din pastă amestecată cu nisip și pietricele. Acestea sunt de trei tipuri: rotund (fig. 8/1), cilindric, ornamentat cu incizii paralele pe verticală și cu una orizontală pe mijloc (fig. 10/7); bitronconic (fig. 10/9).

Din piatră, specie de granit negru, a fost confecționat un ciocan din care s-a păstrat jumătatea cilindrică a părții inferioare cu o jumătate din gaura de înmănușare (fig. 5/4). Piese asemănătoare au fost semnalate la Mateuți la Bahnă, la Alcedar III, Țareuca, Soloncenii Hlinoia etc. (Kašuba 2003, 320, fig. 28/12, 13, 18). Un fragment de topor similar provine din așezarea hallstattiană de la Babadag (Morintz 1987, 46).

Un număr de șase obiecte au fost lucrate din metal. Printre acestea se evidențiază o zăbală din bronz, capătul căreia are forma literei „D” și o proeminență (fig. 5/7). Astfel de zăbale tipice pentru comunitățile din spațiul circumcarpatic, cunoscute în număr de peste 20 (cu proeminență 6 exemplare), au fost date cu începutul sec. VIII a. Chr. (Kašuba 2000, 409, fig. LXXV/19).

Din același metal a fost confecționată o brățară cu capetele ascuțite și elipsoidale în secțiune (fig. 5/5, 8). O verigă rotundă în secțiune, care s-a păstrat pe jumătate, un cercel cu capetele petrecute, care în diametru avea patru cm, un nasture cu urechiușă și o spirală de tip saltaleone formată dintr-o sârmă lată de 0,5 cm (fig. 5/9, 10, 11).

Din os a fost lucrat un ciocan prevăzut cu un orificiu patrulater și altul rotund dispus perpendicular cu scopul fixării de mâner (fig. 5/6) (Vasiliev ș.a. 1991, 216, fig. 20/1,2; Kašuba 2000, 409, fig. LXXV/28). Astfel de piese au fost semnalate și la Alcedar III (Kašuba 2000, 463, fig. CXVII/33). O altă unealtă din os (femur?) are o extremitate în formă de lamă prevăzută, probabil, pentru prelucrarea ceramicii (fig. 5/12). De altminteri, cercetătorul menționează un număr considerabil de vestigii arheologice reprezentate printr-o gamă variată de unelte pentru modelarea ceramicii. Interes deosebit prezintă 15 ștanțe (matrițe) de ornamentat ceramica (fig. 3) lucrate din lut ars (11 exemplare) și din os (patru exemplare). Ele pot fi împărțite în șapte tipuri.

În primul tip am încadrat exemplarele care, după modelare, au primit forma literei „T”. Înălțimea maximă a exemplarului descoperit în așezarea de lângă „Dealul Mănăstirii” este de 4,9 cm. Lungimea laturii arcuite, muchia căreia poartă linii paralele oblice, este de 3,8 cm. Partea funcțională a piesei imprima, pe perețele

vasului, un decor în linii oblice, în benzi orizontale și în zigzaguri. Capătul mânerului reprezintă un dispozitiv pentru imprimarea adânciturilor cilindrice (fig. 3/1).

Tipul al doilea cuprinde două exemplare, la care trunchiul este în formă de arc, capetele rotunjite, extremitățile sunt adâncite pline pe centru, fapt care duce la obținerea unor cerculețe imprimate pe suprafața ceramicii. Latura arcuită a pieselor este înzestrată cu un șir de linii ușor proeminente dispuse în unghi cu înclinație mică. Ștanțele imprimă un decor de „pseudo-sfoară răsucită” (fig. 3/2, 7).

Tipul trei reprezintă piese confecționate din lut, puternic arcuite. Marginea exterioară a fost prevăzută cu un șir de linii proeminente dispuse paralel. Piesele aplicau ornamentul zimțat, întâlnit frecvent pe pereții ceramicii (fig. 3/3).

În tipul patru am inclus exemplare lucrate din lut sau din os, în formă de trunchi de con. Vârful pieselor este prevăzut cu adâncituri figurate în formă de X sau de +. Alte piese au extremitățile proeminente în formă de cruce. În opinia noastră tipul comportă o variantă reprezentată prin două piese tronconice puternic aplatizate, vârful cărora reprezintă suprafețe circulare, cu linii paralele și oblice în relief (fig. 3/6, 9-10).

În tipul al cincilea am inclus exemplare bitronconice, cu lungimea de 5,2 cm – 5,5 cm. Extremitățile acestora erau înzestrate cu adâncituri pentru aplicarea diferitor motive circulare. Piesele sunt lucrate din lut conform tehnologiei ceramicii descoperite pe așezare (fig. 3/13-14).

Tipul al șaselea cuprinde piese confecționate din os și din lut în formă de cilindru. Și acestea ca și tipul al cincilea au extremitățile prevăzute pentru aplicarea, pe pereții vaselor, a cerculețelor sau adânciturilor circulare (fig. 3/12,15).

În sfârșit tipul al șaptelea are forma literei „L”. Pe marginea funcțională a lui este prevăzut în relief un șir de zimți dispuși paralel. Extremitatea mânerului dispune de o adâncitură prin intermediul căreia se imprimaau motivele ornamentale de adâncituri cilindrice (fig. 3/4).

Exemplare similare au fost semnalate în așezarea de la Pocreaca – Iași (Iconomu 1996, 27; fig. 14/4; 21/2). Piese cu marginea zimțată se cunosc într-un șir de așezări din bazinul Nistrului (Meljukova 1961, pl. 27/5; Meljukova 1981, fig. 5/8). Ștanțe cu părți funcționale duble au fost descoperite la Țahnăuți, Alcedar III, Solonceni, Mateuți, Cușmirca (Gol’ceva, Kașuba 1995, 26; Nicic 1999, 17-18). Ele au apărut în spațiul de răspândire a ceramicii ștanțate de tipul Insula Banului – Cozia (Morintz, Roman 1969, 393-425; László 1972, 207-225). Ștanțe de tipul respectiv au fost descoperite, de asemenea, la Rud’, Grigorovskoe gorodișce, Dnestrovka Luka etc. (Smirnova 1980, 131, fig. 6/5; Kașuba 1989, 155).

Pentru studierea culturii materiale a comunității umane din așezarea de pe „Dealul Mănăstirii” un rol important îl joacă ceramica care în toate așezările apare într-un număr considerabil de mare. Am luat în considerație cele peste 1250 de fragmente de ceramică descoperite pe suprafața de 450 m² investigată de G. Smirnov și, cele 178 de fragmente, descoperite în rezultatul cercetărilor de suprafață efectuate de I. Niculiță, T. Arnăuț și S. Matveev. Este greu de urmărit caracteristici particulare pentru acest sortiment. Aceasta datorită stării fragmentare a lotului de ceramică.

Am stabilit, totuși, două grupe generale conform tehnologiilor. Într-o primă grupă încadrăm ceramica grosieră, specie conservatoare a ceramicii de la Saharna. Recipientele au pereții groși, pastă amestecată cu granule mari de șamotă și paie, arderea incompletă. Suprafața vaselor din această categorie este grosieră, poroasă, zgrunțuroasă și aspră la pipăit. Ceramica fină este confecționată dintr-o pastă purificată de ingrediente majuscule. Suprafața acestei ceramici este netezită îngrijit sau acoperită cu slip. Lutul este bine ars, are culoare omogenă, penetrantă (Kašuba 2003, 194-196). În multe cazuri, dat fiind tehnologia specifică de acoperire a suprafeței cu angoba, ceramica atinge reflexe de luciu metalic (fig. 2/4).

Formele vaselor sunt specifice culturii Saharna-Solonceni. Recipientele permit stabilirea categoriilor de oale, castroane, străchini, căni și cești, strecurătoare. Am ilustrat un număr de șapte buze de oală, care în viziunea noastră caracterizează anumite particularități ale vaselor tipului (fig. 7/2-8). Evidențiem recipiente cu buza aplicată spre exterior întâlnită cel mai des (fig. 7/3, 6-7), buza dreaptă (fig. 7/2, 4-5), și recipiente cu buza aplicată în interior. Nu dispunem de exemplare la care buza să fie ornamentată.

Oalele sunt de diferite tipuri, având profilul peretelui ușor sau puternic arcuite. În acest caz vasele primeau o formă globulară sau semiglobulară. Aici se disting fragmente de fund care fac dovadă prezenței acestei variante de ceramică (fig. 7/11).

Într-o variantă aparte se înscriu recipientele din zona de mijloc a vaselor care prin unghiul de îndoire dovedesc prezența vaselor bitronconice (fig. 7/9). Un astfel de vas s-a descoperit în apropierea uneia din vetrele de lut ars. El este de proporții mari, gâtul trece ușor în umerii și în partea de sus a pereților care formează o arcuire puternică. În zona diametrului maxim s-a prevăzut un prag format prin joncțiunea cu pereții dreپți a jumătății de jos. Specificăm, de asemenea, tehnica lustruirii și a acoperirii exterioare cu o angobă de luciu metalic. Judecând după proporțiile păstrate (lipsește o porțiune a gâtului și buza) putem presupune o înălțime a recipientului de, aproximativ, 60 cm (fig. 2/2-3). Forma piriformă poate fi recunoscută prin profilul pereților ușor arcuiți de culoare cafenie deschisă (fig. 7/10). Tipul asemănător de vase este atestat la Hlinjeni II (Gol'ceva, Kašuba 1995, 21, tabl. XXIII), Butuceni (Niculiță, Zanoci 1999, 140, fig. 3), Pšeničevo (Čičikova 1972, 86, fig. 8), Pocreaca (Iconomu 1996, 25, 42, fig. 9/3,6-7), Cozia (László 1972, 217, fig. 9/6), Stoicani (Petrescu-Dâmbovița 1953, 139, fig. 62/13), Babadag (Morintz 1987, 48), Insula Banului (Morintz, Roman 1969, 403, fig. 10/17, 16/3, 11) etc.

Castroanele sunt vase cu fundul adâncit, de proporții mari. Buza este dreaptă și ușor aplecată în interior. Forma vasului este semiglobulară, dat fiind arcuirea puternică a peretelui, dar întâlnim și forme tronconice datorită profilului drept al peretelui. În multe cazuri marginea orizontală a vasului este ornamentată (fig. 9/1, 5, 7). Ele se răspândesc pe întreaga arie ocupată de comunitățile ceramicii imprimate și incizate. Exemplare de acest fel pot fi întâlnite la Hlinjeni II (Gol'ceva, Kašuba 1995, tabl. LXI/ 2, 3), Pocreaca – Iași (Iconomu 1996, fig. 46/4), Saharna, cimitirul II (Kašuba 2000, 281, fig. X/42) etc.

Străchinile au gură largă de 30-50 cm. Buza lor este de trei tipuri: ușor arcuită în interior, dreaptă și aplecată în exterior (fig. 9/2, 3, 4,6). Se întâlnesc exemplare la care buza lată și plată este îndoită spre exterior. Profilul peretelui este

drept, redând forma tronconică (fig. 9/6). Unele din exemplare purtau patru proeminente dispuse simetric pe muchia buzei (fig. 9/2).

Optzeci la sută din exemplarele cunoscute, erau ornamentate pe muchia buzei sau în imediata apropiere de aceasta, pe suprafața exterioară a peretelui. În unele cazuri buza, cu un segment din perete, formează umeri ușor profilați evidențiați de corpul vasului (fig. 7/1). Recipiente de tipul dat se întâlnesc la Hlinjeni II (Gol'ceva, Kašuba 1995, 22-23, tabl. XXI, LXI/1,4,5), Butuceni (Niculiță, Zanoci 1999, 141, fig. 3/1-4), Grigorovsk (Smirnova 1985, 125, fig. 2/31-33), Pocreaca (Iconomu 1996, 26, fig. 10/5; 13/4-16, 18/4), Cozia (László, 1972, 212, 214, fig. 7/8, 9/3, 10/1-4), Insula Banului (Morintz, Roman 1969, 402, fig. 9/2-3, 404, fig. 10/14) etc.

Cănille sunt o prezență frecventă în așezarea de la „Dealul Mănăstirii”. Printr-un număr mare sunt reprezentate prin exemplare de formă bitronconică, fapt care se poate urmări după linia de conexiune a pereților în zona diametrului maxim (fig. 2/5, 7). Buza, la cel mai mare număr de exemplare, este îndoită în exterior, redând astfel o gură largă (fig. 2/5, 7; 13/1, 2). Toarta, în bandă, este puternic supraînălțată. În zona de maximă înălțime a mânerului era lipit un buton (fig. 8/3-6; fig. 10/5, 6, 8, 11). Cănille își găsesc analogii la Glinjeni II (Gol'ceva, Kašuba 1995, 22, tabl. LX/56), la Cozia (László 1972, 212, fig. 7/1-2). În număr mare se întâlnesc la est de Nistru, cum sunt de exemplu exemplarele cunoscute la Grigorovsk (Smirnova 1980, 125, fig. 2/23-26; 126, fig. 3/1-12). Foarte multe cănille cu buton pe toartă apar în monumentele din bazinul Tjasminului (Il'inskaja 1975, tabl. XXVI/7,12; tabl. XXVII/4, 7, 10, 14; tabl. XVIII/3, 6, 9).

Într-un număr mare se întâlnesc recipiente cu gâtul înalt și corpul globular. Probabil, unele din fragmente au putut aparține unor cupe sau cești, dar faptul nu poate fi dovedit din cauza stării de păstrare fragmentară a vaselor (fig. 13/5). Acestea au o largă răspândire în monumentele de tipul Pșeničevo-Babadag-Cozia-Saharna (Kašuba 2003, 196, fig. 7/1-3).

Strecurătoarele le avem reprezentate printr-un fragment atipic după care nu putem face concluzii de ordin tipologic (10/10).

Decorul. *Gama variată a decorului ceramicii de la Saharna „Dealul Mănăstirii” se datorează celor patru tehnici principale a aplicării lui. Ornamentul a fost realizat prin tehnica imprimării și tehnica inciziei care în multe cazuri le întâlnim și combinate. Un număr considerabil de recipiente poartă pe suprafața exterioară ornamente plastice și excizii.*

Ornamentele imprimate sunt prezente la șazeci procente din recipientele supuse analizei. Atragem atenția că în majoritatea cazurilor motivele ornamentale corespund matrițelor de aplicat decorul descoperite în campania de săpătură din 1949, și respectiv, de noi, cu ocazia periegezelor efectuate pe „Dealul Mănăstirii”.

După cum demonstrează și uneltele de aplicat decorul se pot distinge mai multe motive de ornamentare a vaselor:

Ornamente imprimate de tipul „cu pseudo-sfoară răsucită”. Ele sunt des întâlnite atât pe vasele-borcan, cât și pe străchini și cești. Decorul este dispus în dependență de forma vasului. Astfel, pe fragmentele de cești, decorul constă din două sau trei șiruri orizontale de liniuțe oblice imprimate, marcând gâtul și corpul

vasului. Străchinile au ornamente atât pe muchie, cât și pe peretele exterior, sub buză. Le este caracteristic decorul de pe muchia buzei, alcătuit dintr-un șir de linii oblice paralele (fig. 9/5, 7) sau dispuse opozant (fig. 9/2). Sub buză, acest decor se repetă, însă mai poate fi și delimitat de una sau trei șiruri orizontale împlute cu hașuri (fig. 9/1). Mai variat și mai bogat sunt ornamentate vasele-borcan și oalele. Pe partea de sus a acestora segmentele umplute cu liniuțe oblice formează nu numai linii orizontale, dar și unghiuri dispuse opozant în jurul vasului, sau șiruri de unghiuri multiple ce coboară vertical spre baza vasului. Decorul era imprimat cu ajutorul ștanțelor care aveau forma trunchiului arcuită, pe muchia părții active a căreia erau prezente liniuțe paralele amplasate pieziș. Ornamentarea similară a vaselor este întâlnită la Butuceni (Niculiță 1996, 145), Babadag (László 1969, 319), Pocreaca (Iconomu 1996, 25-27). Ornamente similare se întâlnesc în monumentele de la est de Nistru ca, de exemplu, la Grigorovsk (Smirnova 1980, 124, fig. 2/23, 28). Pentru grupul Cozia vezi B. Hänsel (tabl. VIII/1-20).

Ornamentele cu motive de tipul cerculețelor și ale adânciturilor erau realizate cu ajutorul mânerului de la ștanțe sau cu matrițele în formă de cilindru. Decorul vaselor de lut era îmbogățit cu diferite cerculețe care puteau fi în interior goale sau puteau fi umplute cu un punct, stelute, cruci, X-uri, hașuri. Cerculețele ștanțate apar și pe muchia străchinilor dispuse simetric și sub buză în partea exterioară a vasului. Asocierea de cerculețe imprimate în grupe de câte trei sânt amplasate pe ceramică în golurile formate. Două și trei cercuri concentrice completează decorul simplu din fășii umplute cu linii oblice la vasele borcan (fig. 2,4), sau formează un șirag în jurul unei cești (fig. 3). Decorul bogat a mai multor fragmente este îmbogățit și cu adâncituri: de exemplu găsim un șir de adâncituri imprimate la gâtul unor oale (fig. 1). Efectul plastic al decorului este accentuat de adânciturile aplicate la vârful unghiurilor imprimate, la extremitățile ornamentului, între liniile unghiurilor contrapuse. Unele decoruri au ca motive secundare cerculețe împlute cu cruci sau X-uri.

Cu ajutorul matriței erau realizate simbolurile derivate din spirală sub două forme: două volute, una opusă celeilalte, legate între ele în formă de litera S (fig. 4/11), precum și două volute, legate între ele în formă de dublu arc (fig. 12/4).

Ornamentul aplicat prin ștanțare apare la Butuceni (Niculiță 1996, 145; Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 197-199), Pocreaca – Iași (Iconomu 1996, 30-31, 43-44, fig. 10-11), Cozia (László 1972, 212, 214, fig. 7/8; 9/3; 10/1-4).

Ornamente incizate. Ornamentele executate prin tehnica inciziei apar frecvent pe toate tipurile de vase: cești, căni, străchini, vase-borcan sau oale.

Tehnica inciziei reprezintă diferite combinații, cum ar fi combinații de triunghiuri (fig. 11/2, 4) și dreptunghiuri hașurate prin linii incizate (fig. 12/5, 8, 10). Pe alte fragmente întâlnim benzi hașurate dispuse în zig-zag (fig. 13/ 2) ori în poziție oblică. Se întâlnesc exemplare la care motivele ornamentale sunt dispuse paralel sau unite oblic (fig. 13/4), în formă de bard (fig. 11/1), sau unghiuri (fig. 13/1), care formează benzi în jurul vasului. Fragmentele de ceramică conțin și motive alcătuite din cerculețe la extremele tangențelor. Decorul aplicat prin tehnica inciziei s-a păstrat și pe fața exterioară a unor cești sau în unele cazuri pe fusaiole (fig. 10/7). M. Kašuba consideră tehnica de ornamentare prin incizie cea mai timpurie în monumentele culturii Saharna. Tipul de ornamentare își are apariția la

Alcedar III, Solonceni, Grigorovsk, Glinjeni II, Butuceni, Babadag, etc. (Kašuba 2003, 196-197, fig. 7; Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 203, fig. 77/1-13; Smirmova 1980, 124, fig. 2/24, 25, 26, 29, 32; Hänsel 1976, tabl. VI/7-19).

Decorul vasului de culoare neagră descoperit la „Dealul Mănăstirii” constă dintr-o compoziție complexă realizată prin două tehnici de aplicare a ornamentului: tehnica inciziei și tehnica imprimării (fig. 2/4). Este ornamentată partea superioară a vasului, diametrul maxim și o porțiune mică de sub acesta. Un brâu de linii în zig-zag este amplasat pe umerii piesei, iar vârfurile unghiurilor sunt conturate de câte un cerculeț imprimat. Acesta mai este completat în partea de sus cu linii duble. Mai jos, de umeri spre pragul vasului, coboară simetric piramide formate din triunghiuri hașurate. La baza lor, pe diametrul maxim, corpul este încins cu un brâu de linii triple, care la rândul lor sunt unite cu alte linii realizate mai jos, prin compoziții a câte patru segmente oblice.

Ornamente plastice (brâu simplu, brâu cu incizii oblice, brâu alveolar, butoni: cilindrici, conici, apatizați în formă de limbă).

La piesele din așezarea „Dealul Mănăstirii”, este frecvent elementul decorativ plastic. Se distinge brâul lipit de peretele vasului. El este prevăzut cu linii incizate (fig. 10/2) sau cu alveole (fig. 8/7), fiind aplicat mai des sub buză. În diferite combinații apare și brâul neornamentat. Găsim și motivul brâului răsucit sau în „funie”.

Des se întâlnesc butoni aplicați pe pereți. Aceștia apar mai frecvent la vasele din categoria castroanelor și a oalelor sau vaselor-borcane și au diferite forme. Mai frecvent întâlniți sunt butonii apatizați în formă de limbă, dispuși la mijlocul vasului (fig. 6/6). Ca tip de ornament s-au aplicat pe jumătatea de sus a corpului butonii conici (fig. 14/6). Butonii cilindrici apar pe umerii dispuși simetric sau o prelungire la toarele de la căni (fig. 10/5, 6, 11). Tipul de ornament este caracteristic pentru toate culturile Pșeničevo-Razkopanica-Cozia-Saharna (Hänsel 1976).

Excizia. Un alt mod de aplicare a ornamentului, întâlnit mai rar, este excizia. Sunt prezente câteva fragmente de ceramică, unde exciziile au fost executate în formă de segmente oblice în jurul vasului (fig. 5/2). Străvechiul ornament putea fi realizat pe umăr și gât cu ajutorul unui obiect sau bețișor ascuțit.

Mai mare este numărul vaselor ornamentate cu șiruri de alveole, aplicate cu degetul pe gâtul sau umărul vaselor-borcan (fig. 5/1; fig. 8/9).

Am prezentat materialele descoperite în punctul Saharna „Dealul Mănăstirii” fiind conștienți că vestigiile de aici vor trezi interesul cercetătorilor care se ocupă nemijlocit de perioada fierului timpuriu, precum și în scopul de a introduce în circuitul științific inventarul, care credem, prezintă interes în datarea complexului Saharna și elucidarea unor probleme de habitat la tracii timpurii.

BIBLIOGRAFIE:

- Brudiu, M. 1981: *Contribuții la cunoașterea genezei Hallstattului în sud-estul României*, SCIV, 32, p. 529-537.
- Čičikova, M. 1972: *Nouvelles donnees sur la culture thracc de l'epoque du hallstatt en Bulgarie du Sud*, Thracia, I, p. 79-100.
- Gizdova, N. 1974: *Gal' štatskaja keramika kreposti Cepiny*, Thracia, III, p. 115-125.
- Gol'ceva, N., Kašuba, M. 1995: *Glinženy II, Mnogoslojnyi pamjatnik Srednego Podnestrov'ja*, Tiraspol'.

- Hänsel, B. 1976: *Beiträge zur regionelen und Gliederung der altcenen Hallstattzeit an der unteren Donau*, T. I, II, Bonn.
- Iconomu, C. 1996: *Cercetările arheologice din cetatea hallstattiană de la Pocreaca-Iași*, ArhMold, XIX, p. 21-56.
- Il'inskaja, V. A. 1975: *Ranneskifskie kurgany bassejna r. Tjasmin*, Kiev.
- Kănčev, M. 1974: *Materiaux du site préhistorique de l'âge du bronze récent et du Hallstatt ancien près d'Asenovce, départ. de Slieven*, Thracia, III, p. 65-76.
- Kašuba, M. 1989: *Glinjanye štampy predskifskogo perioda: voprosy „obosobleniya masterov – keramistov, Drevnee prostranstvo, remeslo i torgovlja po arheologičeskim dannym TDM*.
- Kašuba M. 1999: „Drugaja” Černolesskaja kul'tura Srednego Dnestra po L. I. Krušel'nickoj, Stratum plus, 3, p. 369-388
- Kašuba, M. T. 2000: *Rannee železo v lesostepi meždu Dnestrom i Siretom (Kul'tura Kozija-Saharna)*, Stratum plus 3, 2000, p. 241-488.
- Kašuba, M. 2003: *Periferia de est a complexului hallstattian timpuriu cu ceramică incizată și imprimată (sec. X-VIII î. e. n. în interfluviul Nistru-Siret)*, Interferențe cultural-cronologice în spațiul nord-pontic, Chișinău, p. 183-210.
- László, A. 1969: *Cu privire la tehnici de ornamentare a ceramicii hallstatiene de tip Babadag*, MemAntiq, I, p. 319-327.
- László, A. 1972: *O așezare hallstattiană de la Cozia*, ArhMold, VII, p. 207-225.
- László, A. 1986: *Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului Hallstattului timpuriu cu ceramică incizată din sudul Moldovei*, MemAntiq, XII-XIV, p. 65-91.
- László, A. 1994: *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, București.
- Meljukova, A. I. 1979: *Skiffa i frakijskij mir*, Moskva.
- Meljukova, A. I. 1989: *Kul'tury predskifskogo perioda v lessostepnoj zone, Stepi Evropejskoj časti SSSR v skifo-sarmatskoe vremja*, Arheologija SSSR, Moskva, p. 20-23.
- Morintz, S., Roman, P. 1969: *Un nou grup hallstattian timpuriu în sud-vestul României*, SCIV, 20, 3, p. 393-425.
- Morintz, S. 1987: *Noi date și probleme privind perioada hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro-pontică (cercetările de la Babadag)*, Thraco-Dacica, VIII, 1-2, p. 39-71.
- Nestor, I. și colab. 1952: *Șantierul valea Jijiei*, SCIV, III, p. 19-120.
- Nicic, A. 1999: *Sistemele ornamentale hallstatiene în stil geometric în Europa de sud-est*, Seminarul Științific Studențesc de Arheologie și Istorie Veche, Chișinău, p. 16-26.
- Niculiță, I. 1981: *Gal'statskoe poselenie v Hanskom mikrorajone*, AIM 1974-1976 gg., Chișinău, p. 71-88.
- Niculiță, I. 1996: *Habitatul traco-getic de la Butuceni*, Thraco-Dacica, XVII, 1-2, p. 139-169.
- Niculiță, I., Teodor, S., Zanoci, A. 2002: *Butuceni. Monografie arheologică*, București.
- Niculiță, I., Nicic, A. 2003: *Rezultatele cercetărilor periegetice la situl traco-getic Saharna-Mare*, Carpatica, v. 15, p. 66-84.
- Niculiță, I., Zanoci, A., Matveev, S., Nicic, A. 2003: *Les monuments thraco-gètes de la zone de Saharna*, Studia Antiqua et Archaeologica, IX, Iași, p. 241-252.
- Petrescu-Dâmbovița, M. 1953: *Cetățuia de la Stoicani*, MCA, I.
- Pokrovskaja, Poselennja VII-VI st. do n. e. na Tjasmini, Arheologija, t. VII, 1952, p. 43-64
- Smirnov, Gh. 1949: *Skifskoe gorodišče „Bol'saja Saharna”*, KSIMK, v. XXVI, p. 93-96.
- Smirnova, G. 1980: *Srednee Podnestrov'e i Nižnee Podunav'e v predskifskoe vremja*, Thracia, V, p. 121.
- Terenožkin, O. I. 1952: *Razvedki i razkopki 1949 g. v pivnicnij častini Kirovograds'koj oblasti*, Arheologija, VII, p. 110-135.
- Todorova, 1972: *Über einige probleme der Süd-Osteuropäischen Früheisenzeit*, Tracia, I, p. 67-77.

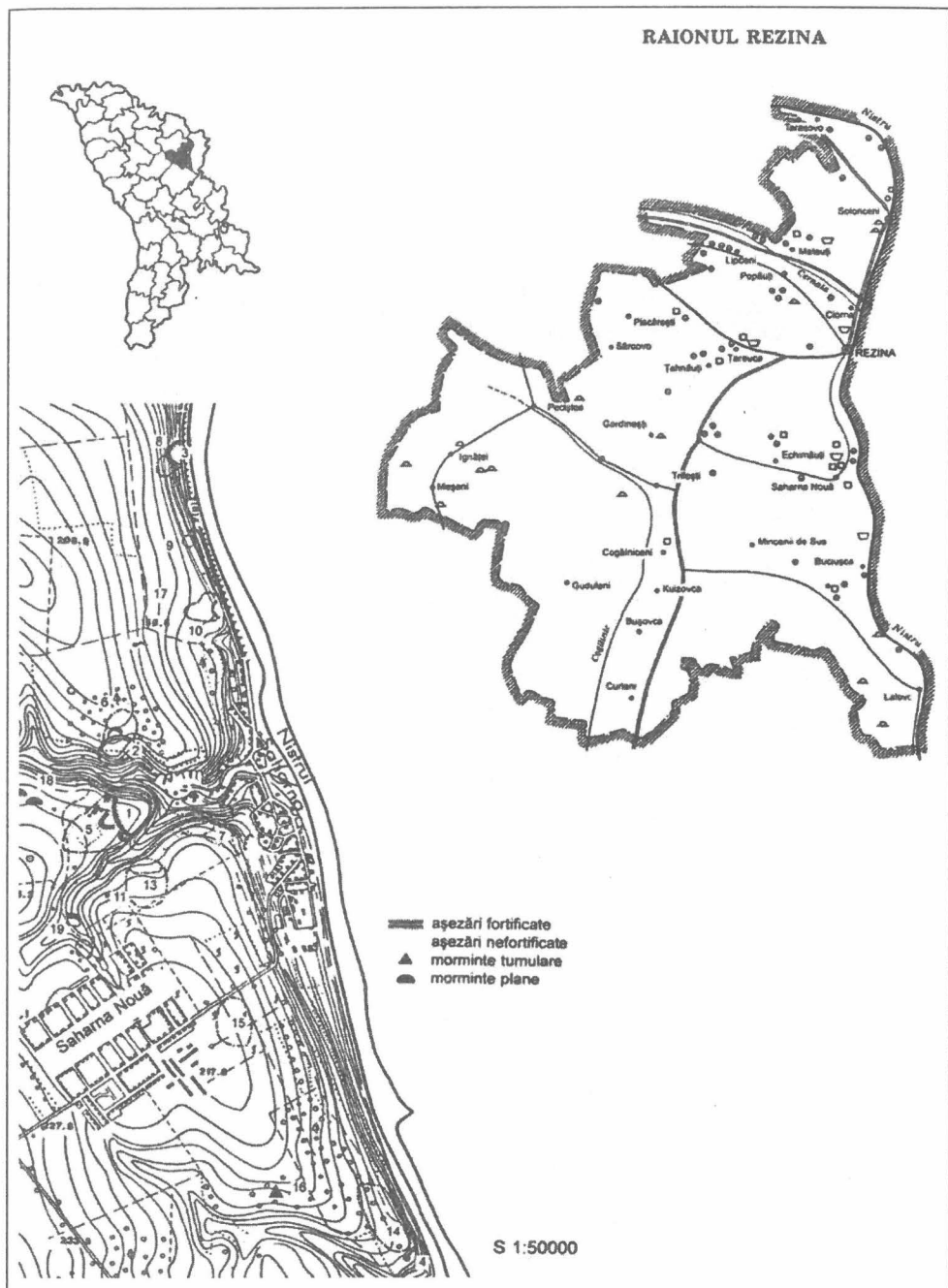
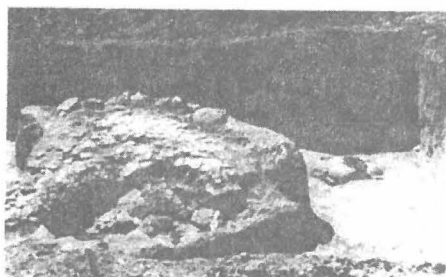
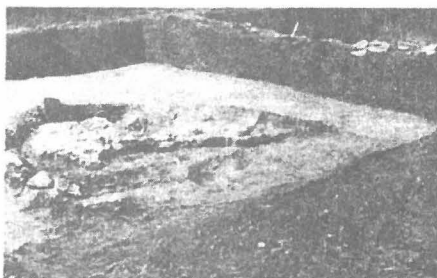

Fig. 1. Complexul de monumente descoperite în microzona Saharna.
Schița topografică a monumentelor hallstattiene de lângă Saharna (r. Rezina).

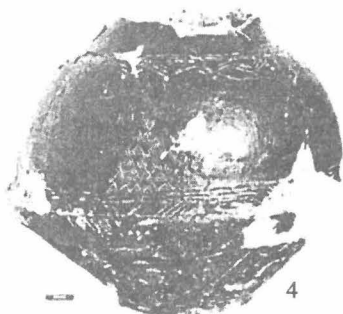
1

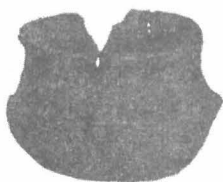
2

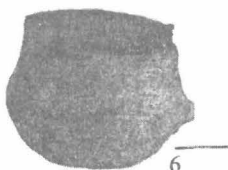
3

4

5

6

7

Fig. 2. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-2. complexe din lut ars îngrădite cu pietre; 3-4. oală, cultura Saharna; 5-7. căni din cultura Saharna.

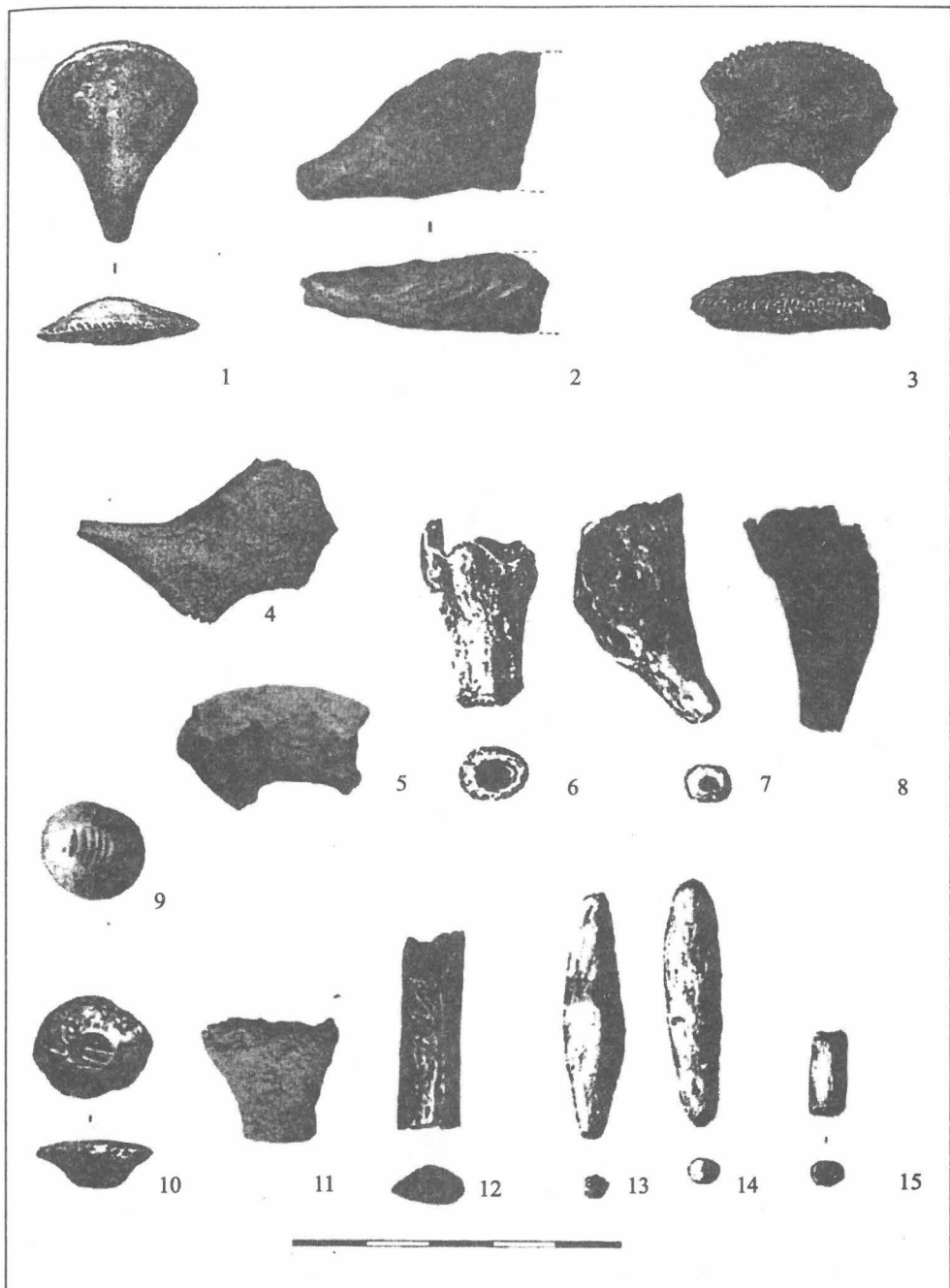

Fig. 3. Saharna „Dealul Mănăstirii”.
1-15. tipuri de ștanțe pentru aplicarea ornamentului imprimat.

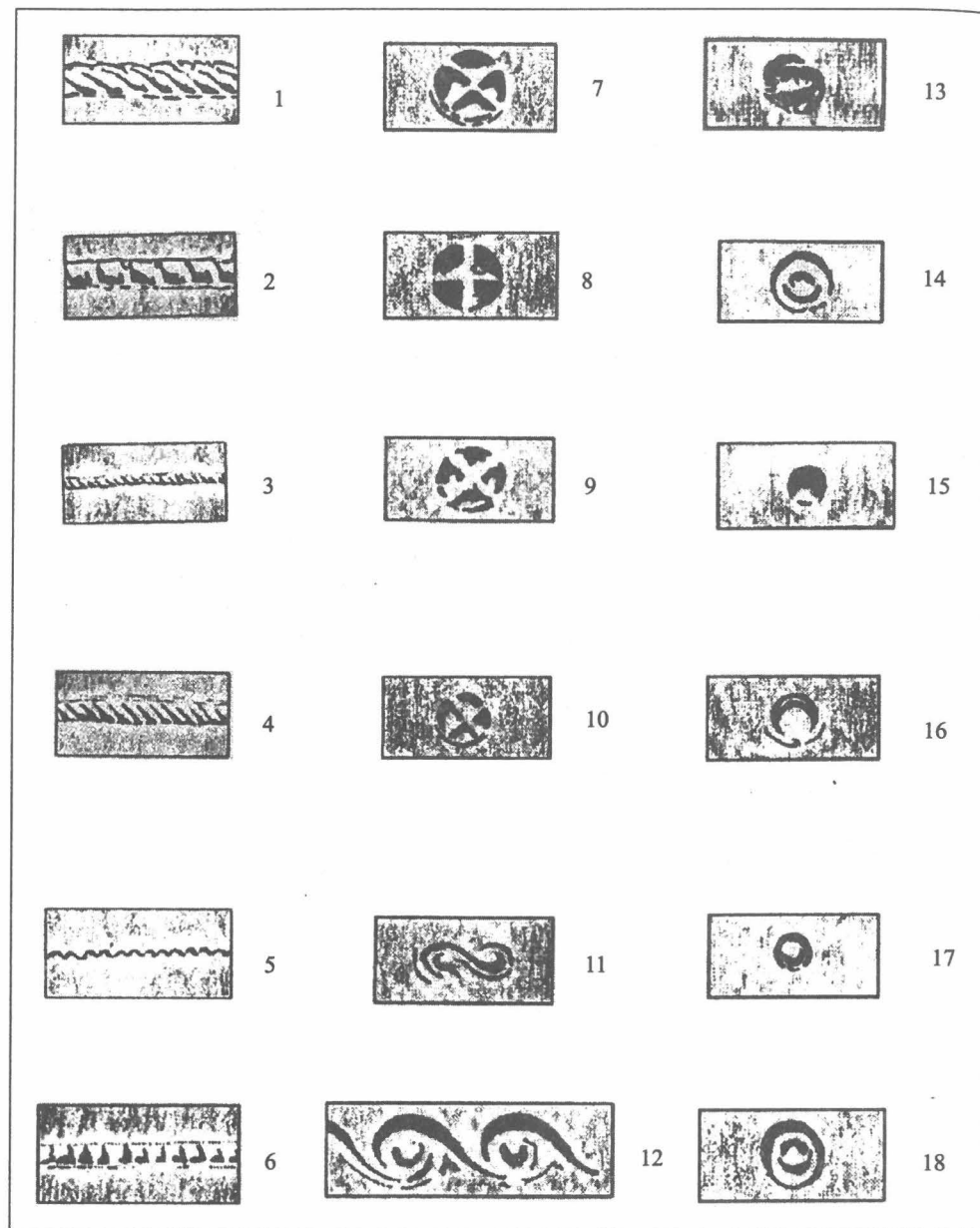

Fig. 4. Amprente de pe ștanțele pentru ornamentul ceramicii descoperite la Saharna „Dealul Mănăstirii”.

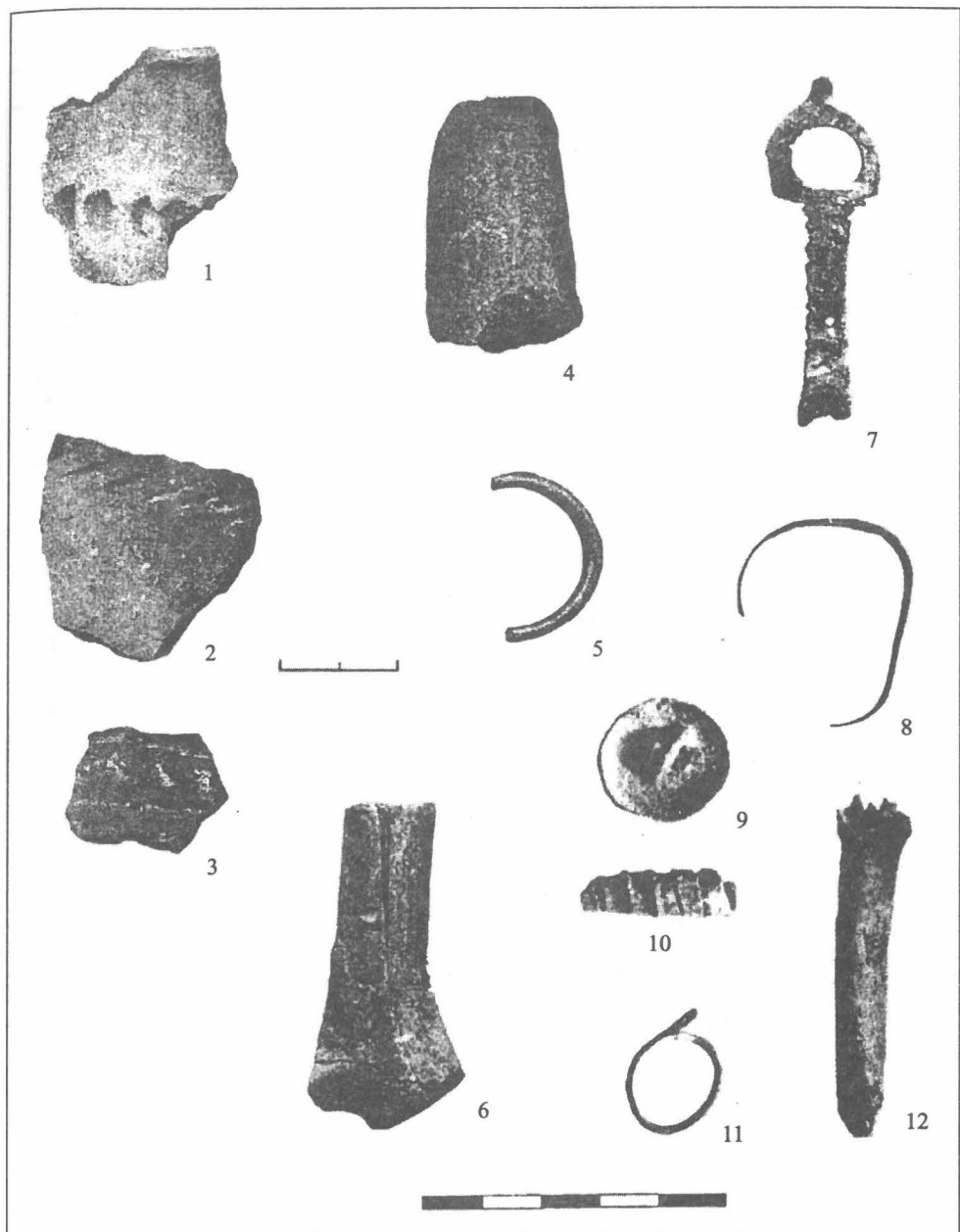

Fig. 5. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-3. fragmente de ceramică ornamentată; 4. ciocan din piatră; 5,8. brățări din bronz; 6-12. piese din os; 7. zăbală din bronz; 9. afelică din bronz; 10. saltaleone din bronz; 11. cercl din bronz.

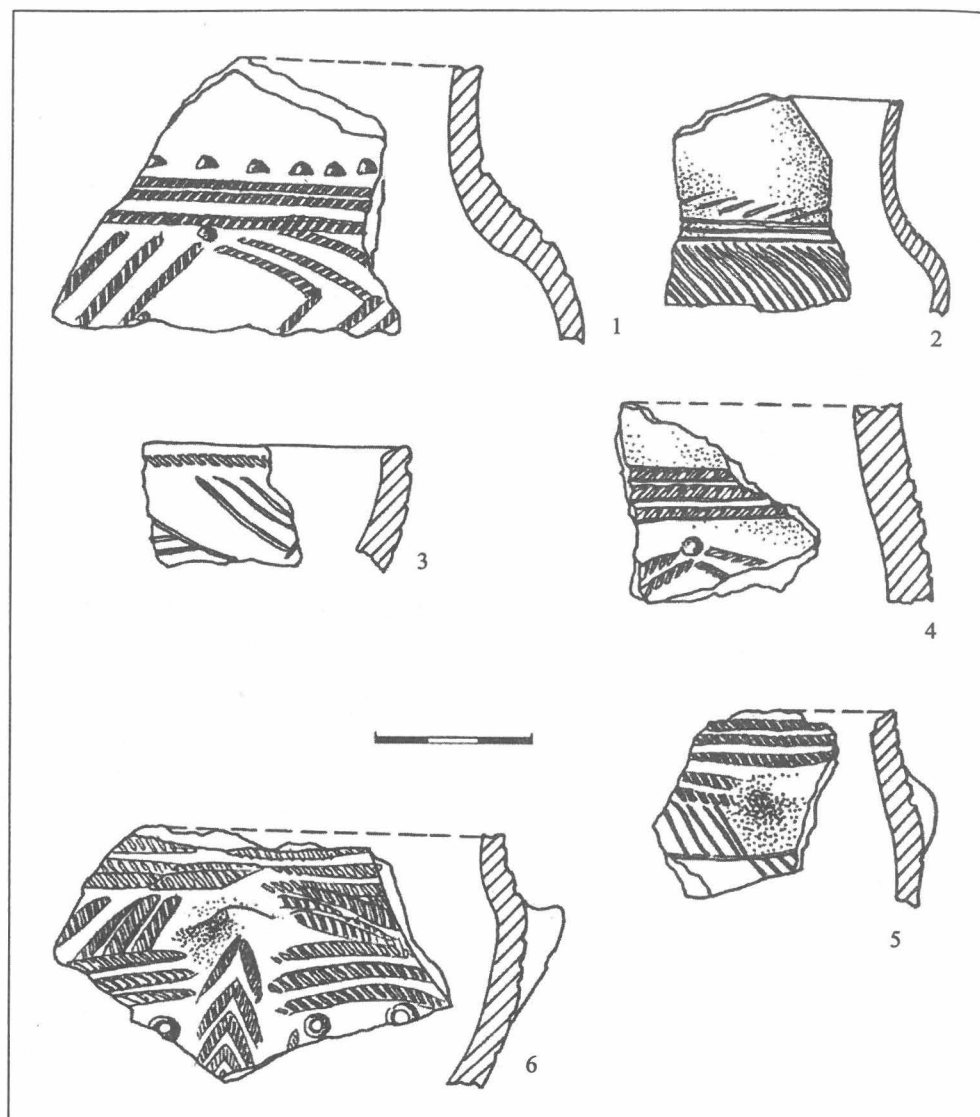

Fig. 6. Saharna „Dealul Mănăstirii”.

1-6. ceramică ornamentată prin ștanțare și prin incizie (după I. Niculiță).

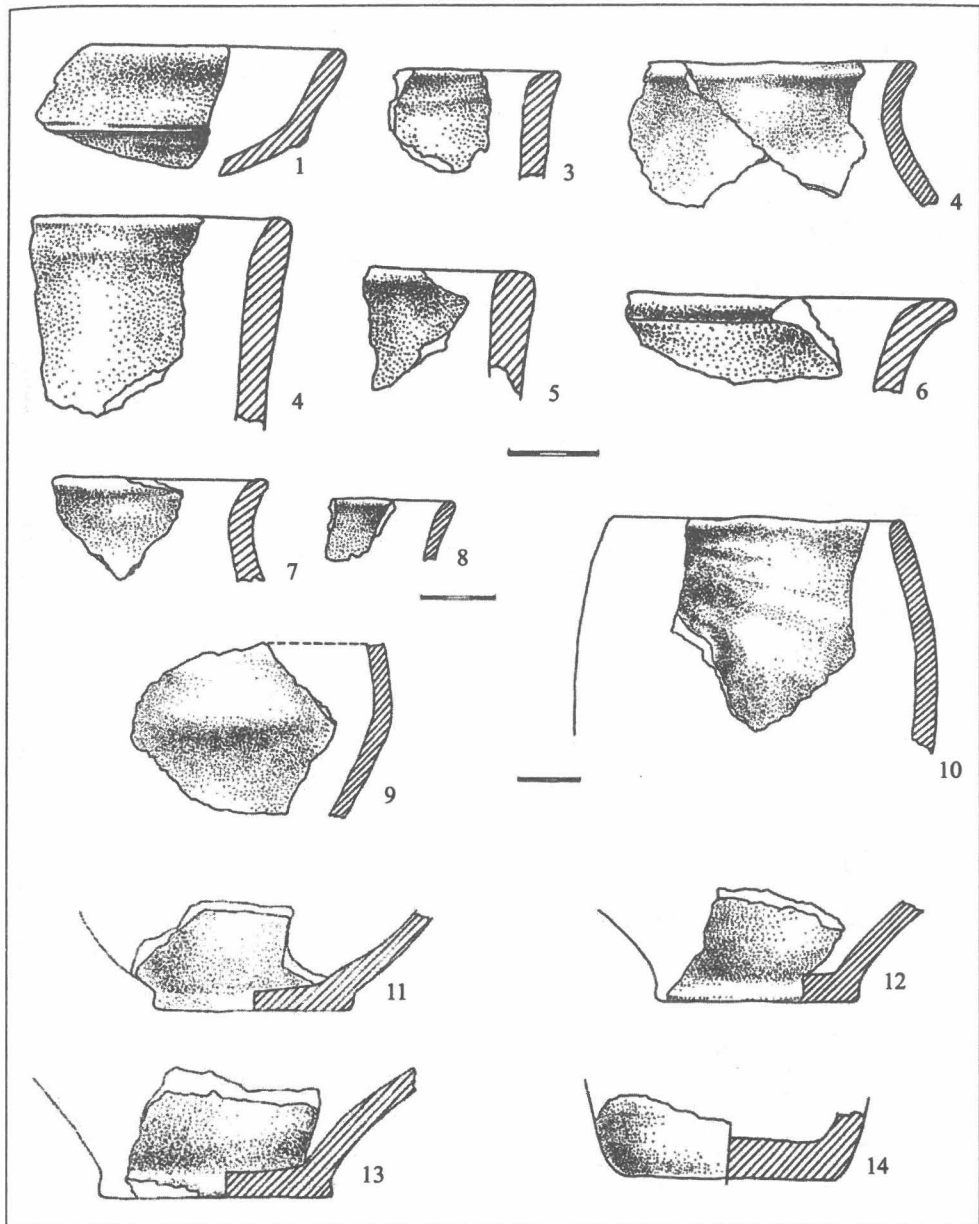

Fig. 7. Saharna „Dealul mănăstirii”. Tipuri de vase lucrate cu mână (după I. Niculiță).

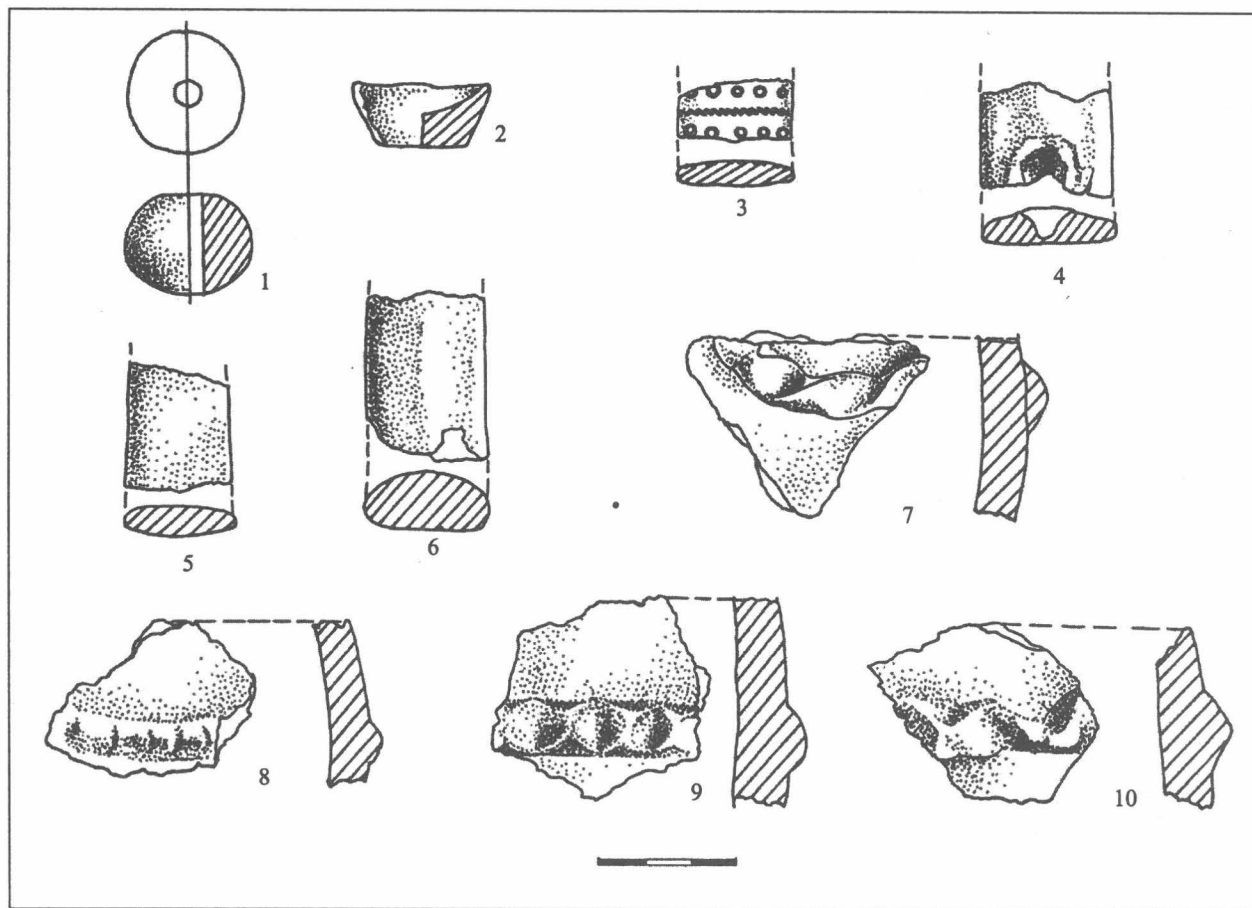

Fig. 8. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1. fusaioală; 2. vas în miniatură; 3-6. toarte de vase;
7-10. fragmente de ceramică ornamentată (după I. Niculiță).

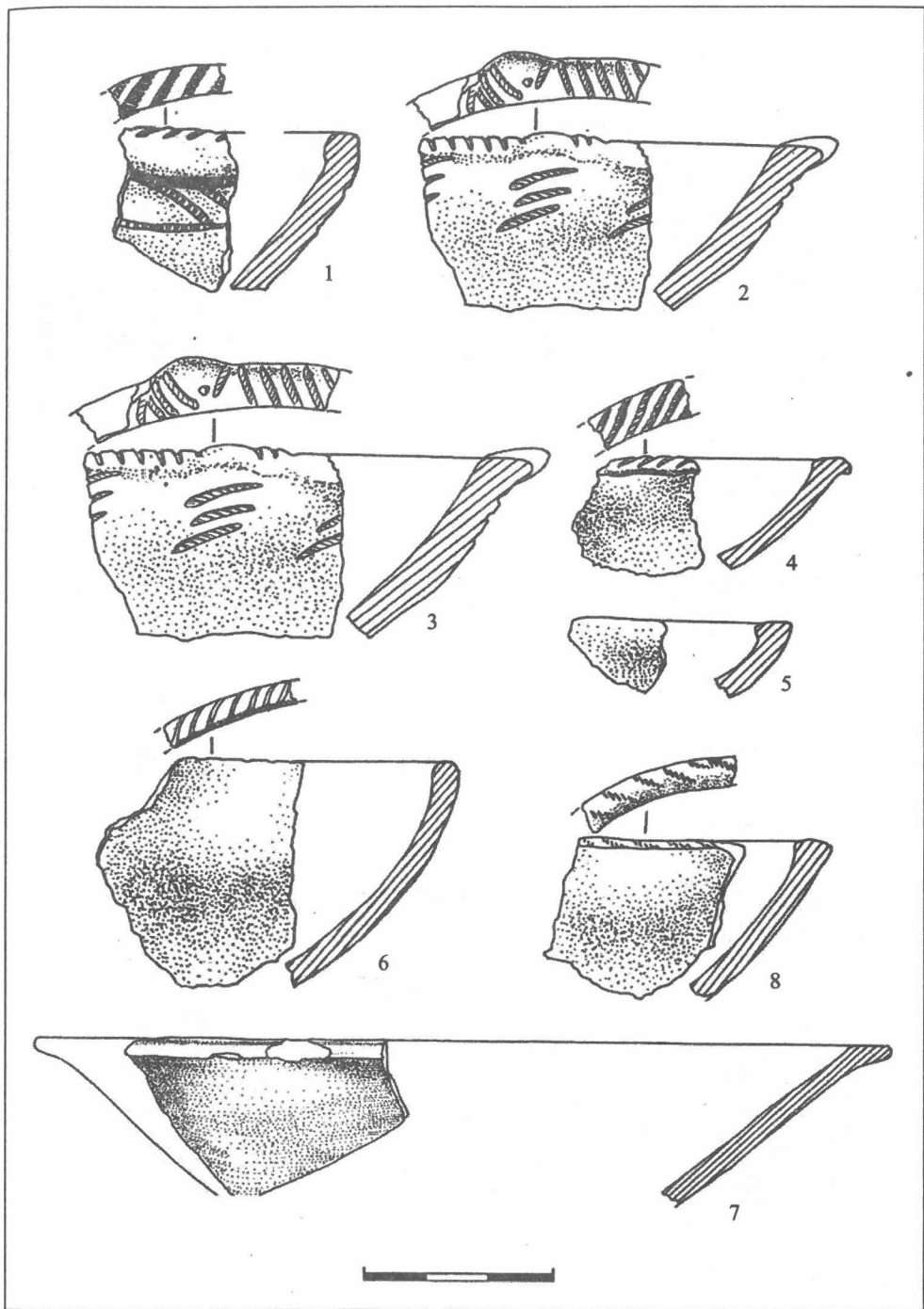

Fig. 9. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-8. fragmente de castroane și străchini ornate prin imprimare (după I. Niculiță).

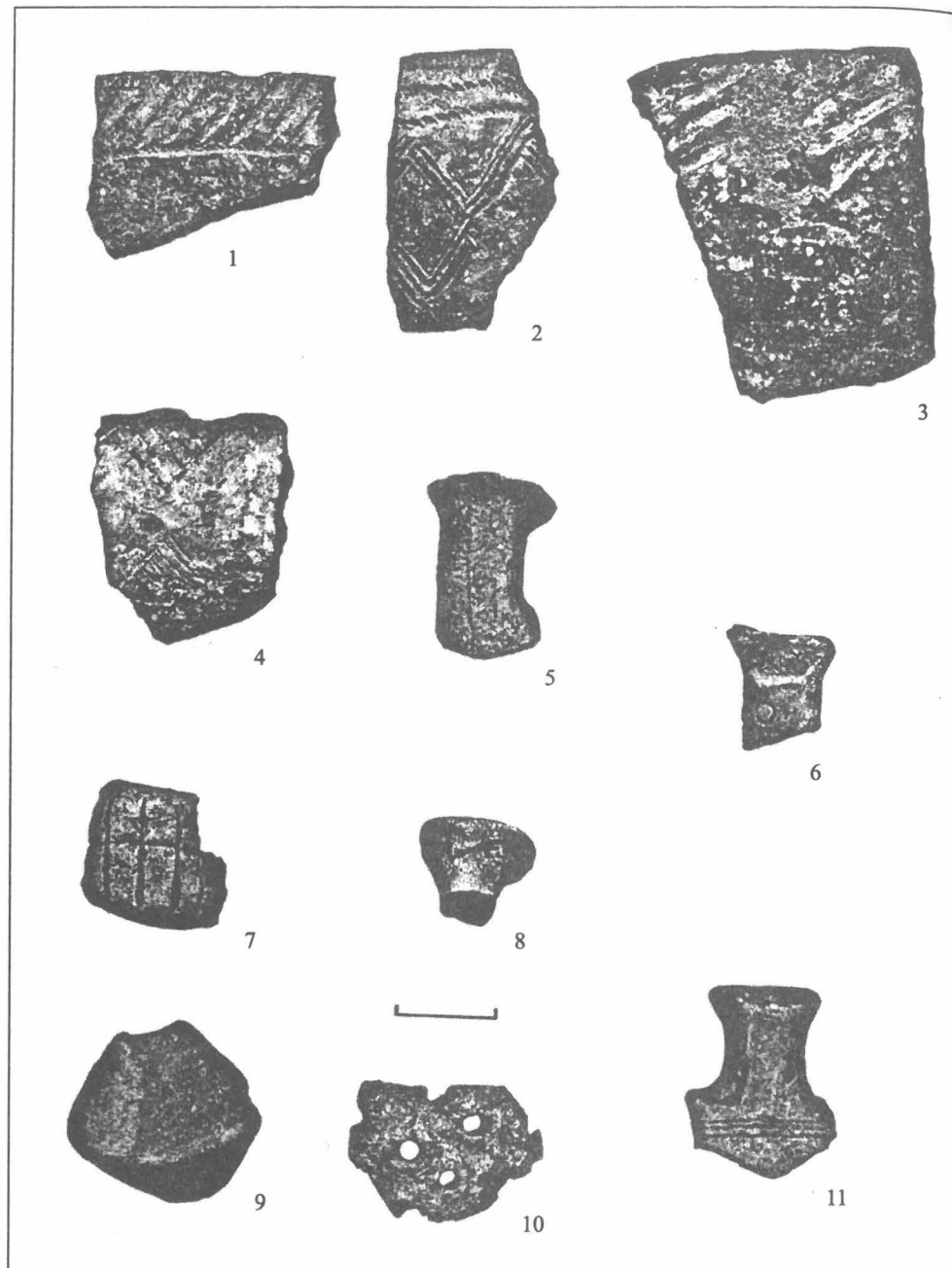

Fig. 10. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-4. fragmente de ceramică ornamentată; 5,6,8, 11. butoni de la toartele de căni; 7-9. fusaiole; 10. fragmente de strecurătoare.

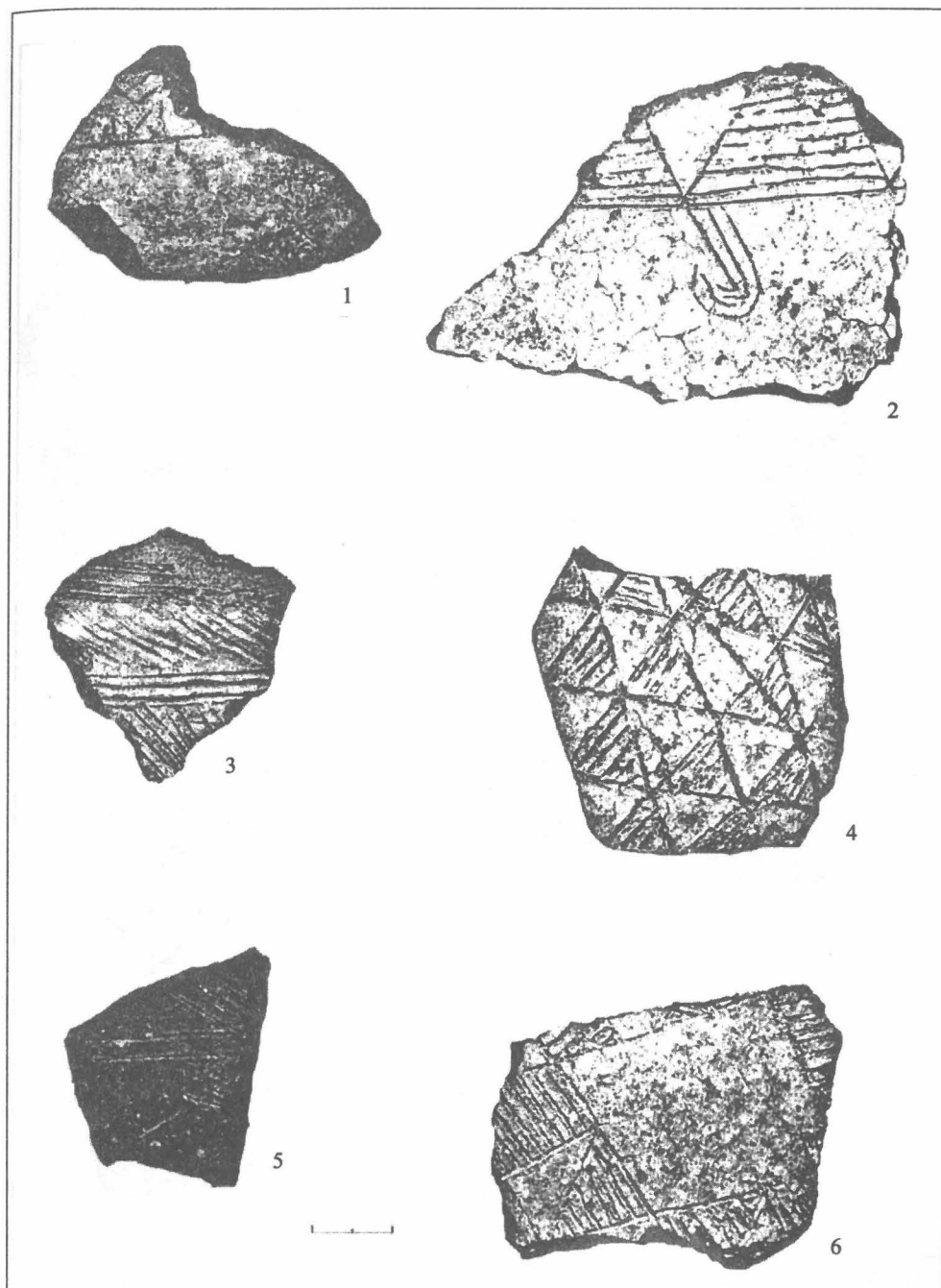

Fig. 11. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-6. fragmente de vase ornamentate prin incizie.

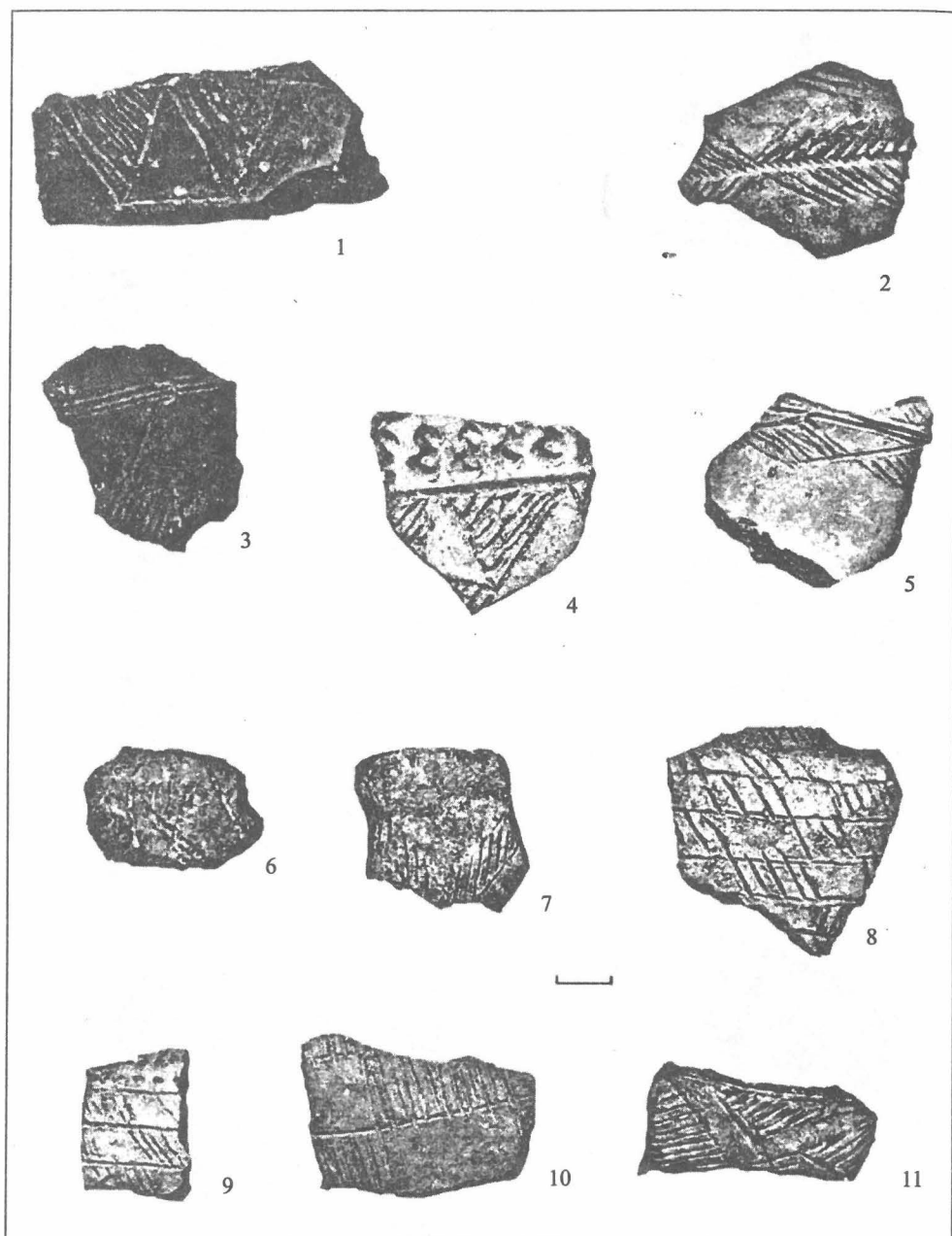

Fig. 12. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-11. fragmente de vase ornamentate prin incizie.

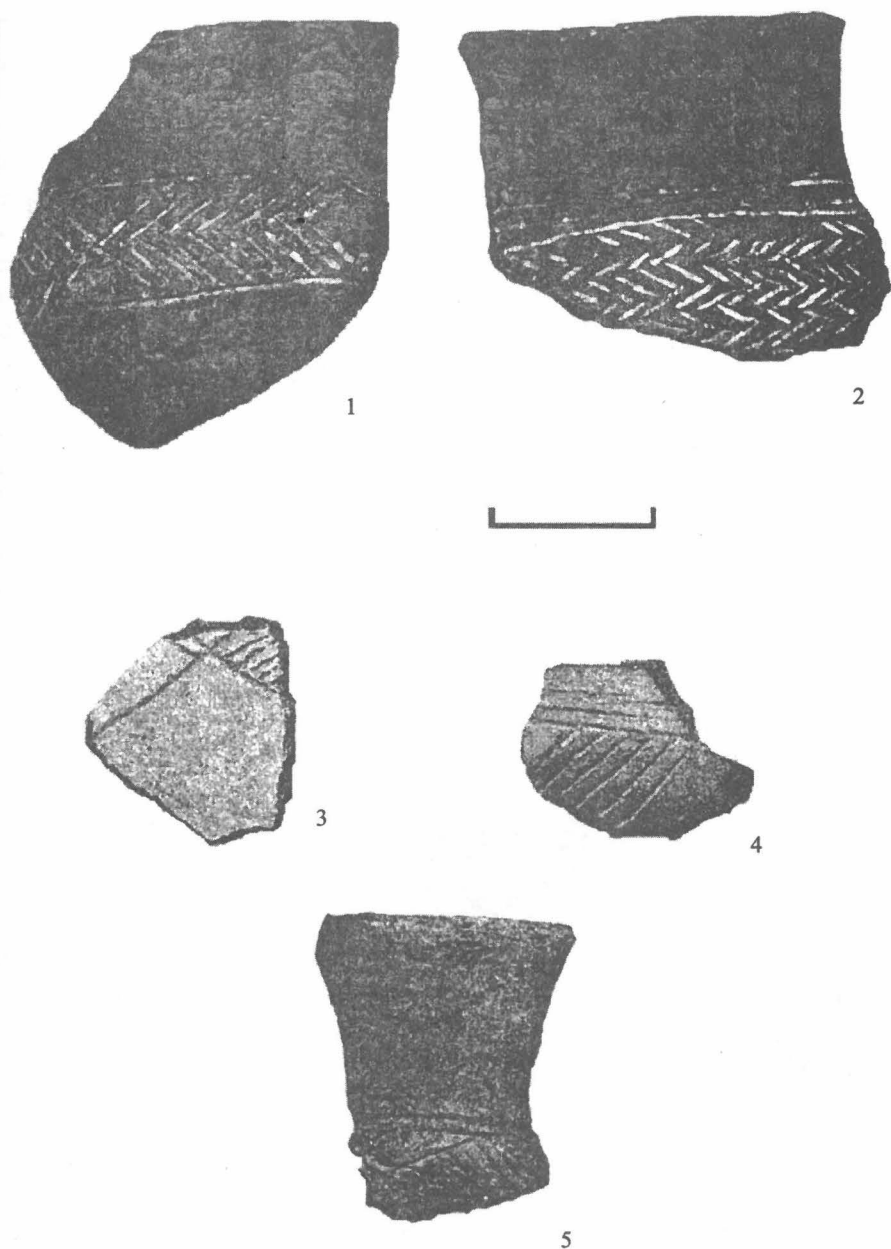

Fig. 13. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-5. fragmente de vase ornamentate prin incizie.

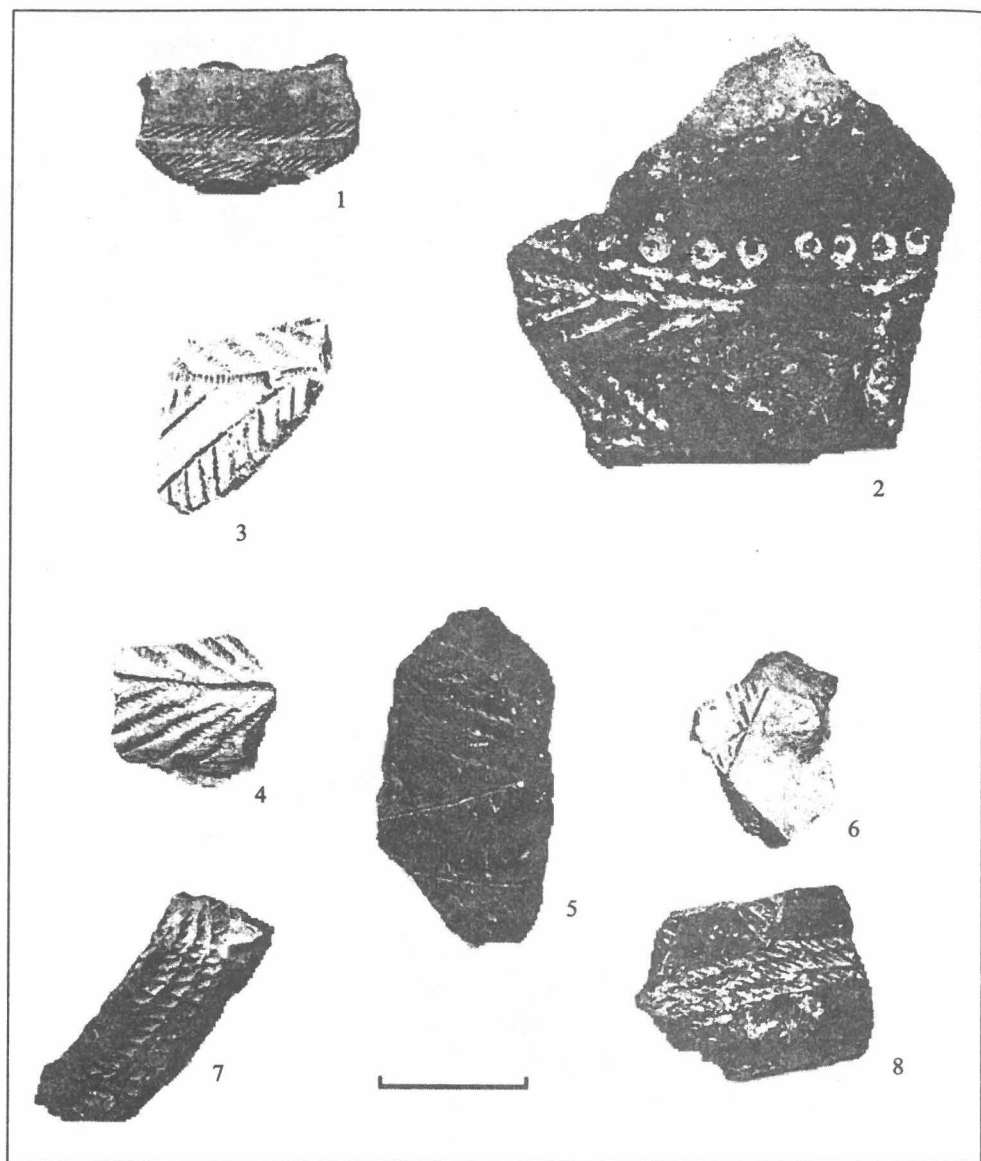

Fig. 14. Saharna „Dealul Mănăstirii”. 1-2, 4, 6-8. fragmente ornamentate prin ștanțare;
3-5. fragmente cu ornamentul combinat prin imprimare și incizie.